

کووید-۱۹ و سقوط قیمت نفت:

مقابله با دو بحران در کشورهای شورای همکاری خلیج فارس

ناشر:

بانک جهانی (World Bank)

تاریخ انتشار:

۲۱ آوریل ۲۰۲۰

ترجمه: فرناز صفدری

اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۹

اپیدمی خطرناک کرونا که خود به تنهایی دنیا را در سراسیمی رشد اقتصادی قرار داده است، اکنون در کنار اثرات دومینوی خود در اقتصاد، قیمت نفت را نشانه گرفته است. از این رهگذر، مشکلات اقتصادی اخیر جهان در کنار اختلال در زنجیره‌های ارزش جهانی باعث کاهش تقاضا برای کالاها و خدمات در جهان شده است که از این میان، عمده‌ترین آنها در کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس (GCC)^۱ نفت است. گسترش کرونا موجب شوک منفی عرضه به دلیل افت ظرفیت زنجیره تأمین و همچنین، شوک منفی تقاضا ناشی از کاهش خرید مشتریان شده است. از طرف دیگر، نااطمینانی در مورد ادامه شیوع این ویروس و تأثیرات آن بر سطح تقاضای کل، به انگیزه‌های سرمایه‌گذاری و مصرف داخلی آسیب زده است. با اینهمه، سقوط قیمت نفت به موج دیگری از کاهش تقاضا در کشورهای شورای همکاری خلیج فارس که نفت و گاز در آنها مهم‌ترین بخش را تشکیل می‌دهد، انجامیده است. برای حل این معضلات، کشورهای GCC تاکنون سیاست‌های متفاوتی اتخاذ کرده‌اند. در کنار این اقدامات که هر یک در جای خود مفید بوده‌اند، ۴ پاسخ سیاستی دیگر مطرح شده است که می‌تواند به این کشورها کمک کند بحران‌های فعلی را پشت سر بگذارند: (۱) اتخاذ پاسخ‌های سیاستی متناسب با شدت بحران، به معنای اولویت‌بخشی به توزیع مجدد بودجه و افزایش کارایی مخارج دولت، به تعویق انداختن برنامه‌های تثبیت مالی تا بعد از فروکش کردن شرایط بحرانی فعلی و احیای کامل اقتصاد، و افزایش مخارج بخش بهداشت و درمان؛ (۲) حمایت از بخش خصوصی، به‌ویژه بنگاه‌های کوچک و متوسط به معنای افزایش کمک‌های مالی دولت و تسهیل شرایط اعتباری و نظارتی ضمن اولویت‌بندی بخش‌های استراتژیک اقتصاد، تمرکز دولت بر مقررات محیط کسب‌وکار، به‌ویژه در حوزه اصلاح قوانین ورشکستگی و تسهیل شرایط تجدید ساختار شرکت‌ها، استفاده از ظرفیت صندوق‌های ثروت ملی و استقراض بین‌المللی؛ (۳) حمایت از خانوارهای آسیب‌پذیر از جمله کارگران خارجی و مهاجر در قالب اعطای کمک‌های نقدی به منظور حفظ سطح مصرف؛ (۴) حمایت از تلاش‌های منطقه‌ای و جهانی در راستای کاهش خطر ورشکستگی دولت‌های این منطقه.

شوک دوجانبه کووید-۱۹ و سقوط قیمت نفت در کشورهای GCC

کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس - بحرین، کویت، عمان، قطر، عربستان سعودی و امارات متحده عربی - با شوک دوجانبه همه‌گیری کووید-۱۹ و سقوط قیمت نفت روبه‌رو هستند. این ویروس علاوه بر کشورهای GCC، سایر کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا (MENA) را نیز تحت تأثیر قرار داده است. گسترش کووید-۱۹، در کشورهای GCC شوک منفی عرضه و شوک منفی تقاضا را به دنبال خواهد داشت که در زیر تشریح شده‌اند:

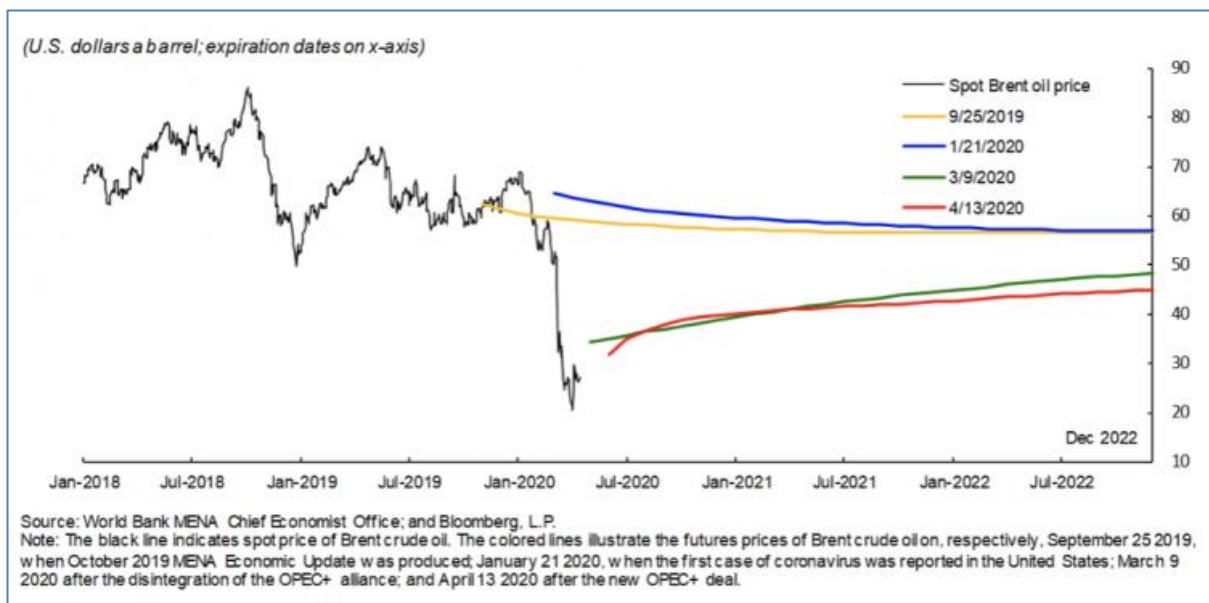
شوک منفی عرضه در درجه اول ناشی از کاهش عرضه نیروی کار با دو منشأ مستقیم و غیرمستقیم است. ابتلای نیروی کار به همه‌گیری کرونا، منشأ مستقیم و اعمال محدودیت‌های مسافرتی، مقررات قرنطینه و در خانه ماندن نیروی کار برای مراقبت از کودکان یا افراد مبتلا به بیماری در خانواده منشأ غیرمستقیم کاهش عرضه نیروی کار است. شوک منفی عرضه را می‌توان در درجه دوم، متأثر از کاهش مواد اولیه، سرمایه و نهاده‌های واسطه‌ای دانست که در اثر تعطیلی کسب‌وکارها و مشکلات حمل‌ونقل ایجاد شده‌اند.

^۱- The Gulf Cooperation Council

شوک منفی تقاضا هم جهانی و هم منطقه‌ای است. مشکلات اقتصادی در سراسر جهان و اختلال در زنجیره‌های ارزش جهانی باعث کاهش تقاضا برای کالاها و خدمات شده است که مهم‌ترین آنها در کشورهای شورای همکاری خلیج فارس، نفت است. تقاضای داخلی نیز به دنبال کاهش ناگهانی فعالیت‌های تجاری و محدودیت مسافرت‌ها کاهش پیدا کرده است. علاوه بر این، عدم اطمینان از دامنه شیوع ویروس و اثر آن بر میزان تقاضای کل، موجب کاهش سرمایه‌گذاری و مصرف داخلی شده است. سقوط قیمت نفت به موج دیگری از کاهش تقاضا در کشورهای شورای همکاری خلیج فارس که نفت و گاز مهم‌ترین بخش آنها است دامن خواهد زد. از طرف دیگر، نوسانات بالقوه بازار مالی می‌تواند تأثیر مضاعفی بر افت تقاضای کل داشته باشد.

علاوه بر شوک ناشی از COVID-19، قطع مذاکرات بین اوپک و متحدان آن در هفته اول مارس، منجر به سقوط قیمت نفت شد. در اواخر ماه مارس، قیمت نفت خام برنت به ۲۲ دلار در هر بشکه یعنی کمتر از نصف قیمت آن در ابتدای ماه رسید. در ۱۲ آوریل ۲۰۲۰، ائتلاف اوپک پلاس توافق کردند که تولید نفت خود را از ابتدای ماه می تا پایان ژوئن، ۹٫۷ میلیون بشکه در روز کاهش دهند. اگرچه این کاهش حجم تولید قابل توجه است، اما ممکن است هنوز هم از کمبود تقاضای نفت کمتر باشد (رویترز، ۲۰۲۰). منحنی‌های آتی قیمت نفت نشان می‌دهند که بازار انتظار دارد قیمت نفت به کندی به سطوح پیشین بازگردد و در واقع، زودتر از پایان سال ۲۰۲۲ به ۴۵ دلار در هر بشکه نرسد (نمودار ۱). این مسئله به معنای کاهش شدید درآمد کشورهای شورای همکاری خلیج فارس خواهد بود.

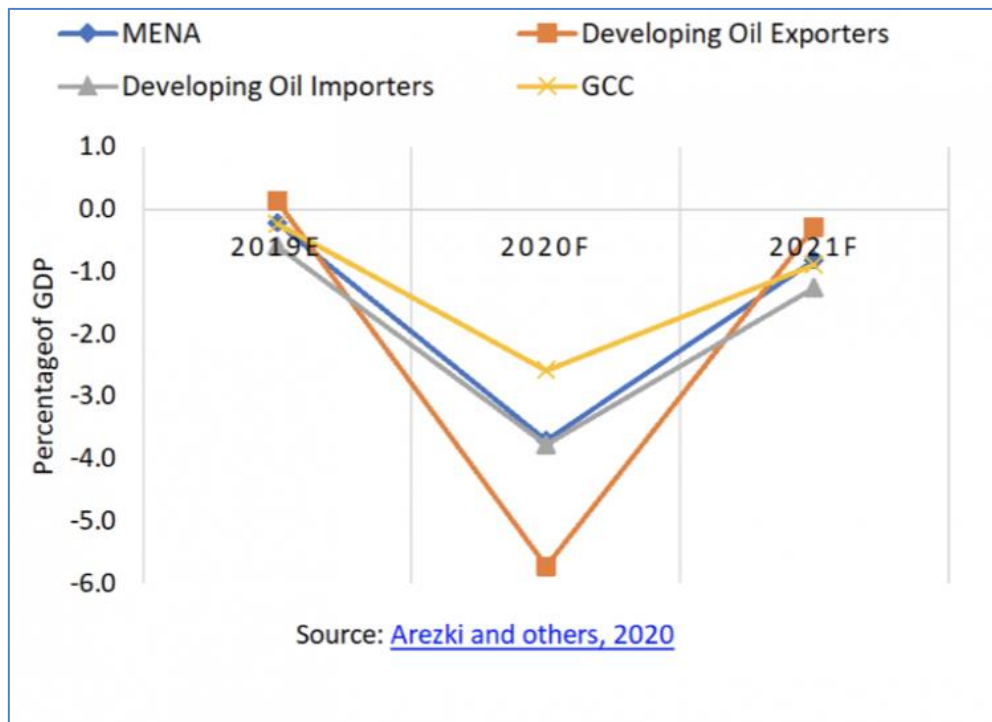
نمودار ۱: قیمت روز و پیش‌بینی قیمت نفت برنت تا پایان ۲۰۲۲

هزینه شوک دوجانبه کرونا و افت قیمت نفت برای کشورهای GCC، برابر با ۲٫۶ واحد درصد کاهش رشد در سال ۲۰۲۰ ارزیابی شده است (آرژکی و دیگران، ۲۰۲۰) که به دلار آمریکا، این رقم در حدود ۴۱ میلیارد دلار خواهد بود. البته باید توجه داشت که علیرغم سقوط قیمت نفت، کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس در بین گروه

کشورهای MENA کمترین کاهش رشد را تجربه خواهند کرد (نمودار ۲). این مسئله، اهمیت سیستم‌های بهداشت و درمان عمومی را که در کشورهای GCC پیشرفته‌تر هستند، برجسته می‌کند و از طرف دیگر، نشانگر پاسخ‌های سیاستی متفاوت کشورها است.

نمودار ۲: هزینه شوک دوجانبه کووید-۱۹ و سقوط قیمت نفت بر کاهش رشد اقتصادی کشورها (آوریل ۲۰۲۰ در قیاس با اکتبر ۲۰۱۹)

پاسخ‌های سیاستی برای مواجهه کشورهای GCC با شوک دوجانبه کووید-۱۹ و سقوط قیمت نفت

کشورهای شورای همکاری خلیج فارس، سیاست‌های بی‌سابقه‌ای در این زمینه اتخاذ کرده‌اند که به کاهش اثر دوجانبه این شوک کمک کرده است. در کنار این سیاست‌ها، دولتمردان و مراجع تصمیم‌گیری این کشورها می‌توانند پاسخ‌های سیاستی ذیل را نیز مدنظر قرار دهند:

▪ اتخاذ پاسخ‌های سیاستی متناسب با شدت بحران:

مراجع و تصمیم‌گیران کشورهای شورای همکاری خلیج فارس باید اقدامات سیاستی خود را با توجه به شدت شوک تنظیم و تعدیل کنند. لازم است مقامات و مسئولین ابتدا بر اضطرارهای بهداشت و درمان و خطر کاهش رشد اقتصادی متمرکز شوند و اقدام به تثبیت مالی در ارتباط با افت قیمت نفت و اثرات جانبی آن را تا زمان احیاء اقتصادی کامل به تأخیر بیندازند. در عوض، توزیع مجدد بودجه و افزایش کارایی مخارج دولت باید در کانون توجه دولتمردان این کشورها قرار گیرد. دولت‌ها همچنین باید مخارج بخش بهداشت و درمان را افزایش دهند، از جمله: تولید یا دستیابی به کیت-

های تشخیص، فناوری رديابی ارتباطات اشخاص ناقل ویروس، بسیج کردن کادر بهداشت و درمان، تقویت زیرساخت- های بخش بهداشت و افزایش مراکز واکسیناسیون. انجام اقداماتی چون افزایش ضریب نفوذ آزمایش و رديابی ارتباطات افراد مبتلا و ناقل، موارد مهمی در تعیین گسترش بیماری و تشخیص و جداسازی بیماران هستند که می‌توانند به تصمیم‌گیری در خصوص چگونگی بازگشایی اقتصاد بدون ایجاد موج دوم بیماری کمک کنند.

▪ حمایت از بخش خصوصی:

برای حمایت از بخش خصوصی، از جمله بنگاه‌های کوچک و متوسط، اقداماتی نظیر کمک‌های مالی دولت و تسهیل شرایط اعتباری و نظارتی لازم است. حمایت دولت‌ها از کسب‌وکارها در این شرایط کمک می‌کند بنگاه‌ها از بحران درآمد که در حال حاضر با آن دست‌وپنجه نرم می‌کنند به سلامت خارج شوند و دست به اخراج‌های گسترده نزنند. اولویت‌بندی بخش‌های استراتژیک اقتصاد – در صدر آنها، صنایع و خدمات حمل و نقل، لجستیک، توزیع و تأمین مالی- برای حفظ ظرفیت تولید بنگاه‌ها و احیاء اقتصادی امر بسیار مهمی است. دولت‌ها باید بر مقررات محیط کسب‌و- کار، به‌ویژه در حوزه اصلاح قوانین ورشکستگی متمرکز شوند و شرایط تجدید ساختار بدهی را برای شرکت‌های بحران‌زده تسهیل کنند. استفاده از ظرفیت صندوق‌های ثروت ملی، چاپ پول در شرایطی که تورم کم باشد و استقراض بین‌المللی، می‌توانند در حمایت از بخش خصوصی مؤثر واقع شوند. اعطای بسته‌های کمک مالی به بنگاه‌ها و بخش- های استراتژیک نیز می‌تواند در نظر گرفته شود، هرچند باید توجه داشت که این امر قطعاً تأثیر دیرپایی بر رقابت در بازار خواهد گذاشت.

▪ حمایت از خانوارهای آسیب‌پذیر از جمله کارگران خارجی و مهاجر

اعطای کمک‌های نقدی به خانوارهای آسیب‌پذیر می‌تواند به حمایت از آنها و حفظ سطح مصرف کمک کند. اعطای کمک‌های مالی دولت به کارگران خارجی واجد شرایط، نه تنها عامل انسجام و همبستگی با جامعه کارگران است، بلکه شهرت کشورهای شورای همکاری خلیج فارس را به عنوان مکان خوبی برای کار ارتقاء می‌بخشد. همچنین، حمایت از نیروی کار مهاجر، به ویژه افراد کم‌مهارت باعث تسریع احیاء اقتصاد و جلوگیری از گسترش بیشتر COVID-19 در هنگام بازگشت کارگران به کشورهای خود یا هنگام بازگشت مجدد به کار در این کشورها می‌شود. در ادامه این حمایت‌ها، استفاده از مدل‌های موفقیت‌آمیز در فناوری، برای مبارزه با COVID-19 باید مورد تحلیل قرار گیرند و از آنها الگوبرداری شود.

▪ حمایت از تلاش‌های منطقه‌ای و جهانی برای مهار بحران

بسیاری از کشورهای MENA از جمله بحرین و عمان با شکاف مالی و کسری تراز پرداخت‌ها روبه‌رو هستند. برای این دسته از کشورها، افزایش استقراض خارجی برای بخش خصوصی مشکل‌آفرین خواهد بود. بسیاری دیگر از کشورهای این منطقه نیازمند حمایت‌های بین‌المللی گسترده هستند تا بتوانند از این برهه دشوار و بغرنج عبور کنند.

شورای همکاری خلیج فارس (با توجه به کمک‌های دو جانبه خود) نقش مهمی در پیشبرد ابتکار عمل برای کاستن از هزینه‌های COVID-19 و کاهش خطر ورشکستگی دولت‌های این منطقه ایفا می‌کند. در همین راستا، کشورهای گروه G20 که در حال حاضر تحت ریاست عربستان سعودی اداره می‌شود، با تسهیل شرایط بازپرداخت بدهی کشورهای کم‌درآمد موافقت کرده‌اند تا این کشورها منابع لازم جهت مقابله با همه‌گیری کرونا را در اختیار داشته باشند.

منبع:

Coping with COVID-19 and oil price collapse in the Gulf Cooperation Council. 21 April 2020. <https://blogs.worldbank.org/arabvoices/coping-covid-19-and-oil-price-collapse-gulf-cooperation-council>.